

1. POLAZIŠTA

1.1. POLOŽAJ, ZNAČAJ I POSEBNOSTI PODRUČJA OPCINE U ODNOSU NA PROSTOR I SUSTAV ŽUPANIJE I DRŽAVE

1.1.1. TEMELJNI PODACI O STANJU U PROSTORU

Današnje upravno-teritorijalno ustrojstvo Republike Hrvatske uređeno je Ustavom Republike Hrvatske, Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj (NN br. 90/92., 29/94. i 10/97.). Vukovarsko-srijemska županija konstituirana je 16. travnja 1993. godine. Sjedište Županije je u Vukovaru. Županija, u kojoj se nalazi općina Gradište, ima površinu od 2.444 km² površine. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine imala je 231.187, a 2001. godine 204.768 stanovnika. Gustoća naseljenosti 1991. iznosila je 94,59 st/km², što je nešto iznad republičkog prosjeka koji je bio 84 st/km², a gustoća 2001. godine iznosila je 83,78, a što je rezultat dogadanja početkom devedesetih godina. Područje Županije podijeljen je na 30 novih jedinica lokalne samouprave i to četiri Grada i 26 Općina od kojih je jedna Općina Gradište.

Općina Gradište prostire se na 57,56 km²; a prema popisu stanovništva 1991. godine imala je 3297, a 2001. g. 3382. stanovnika, koji su živjeli u statistički promatrano 1 naselju – Gradištu. Proizlazi da je gustoća stanovništva Općine 1991. godine iznosila 57,27 st/km², odnosno 58,75 st/km² 2001. godine. Prema navedenim podacima proizlazi da Općina Gradište u županiji sudjeluje s 2,35% u površini, 1,65% u broju stanovnika Županije. Uspoređujući kretanje broja stanovnika uočavamo da stanovništvo Županije u razdoblju 01/91 (indeks 0,86) lagano pada. U istom periodu kretanje broja stanovnika Općine, pokazuje porast sa indeksom 1,0258.

ŽUPANIJA VUKOVARSKO- SRIJEMSKA	Površina		Stanovnici				Gustoća stanovništva
			Popis 1991.		Popis 2001.		G _{inst 2001}
	km ²	%	broj st.	%	broj st.	%	br. st./km ²
ŽUPANIJA UKUPNO	2444,48	100	231187	100	204768	100	83,76
Općina Gradište	57,56	2,35	3297	1,43	3382	1,65	58,75

TABLICA 1: TEMELJNI PODACI O STANJU U PROSTORU

Najveće tri Općine (jedinice lokalne samouprave) su: Općina Nijemci, 224,69 km², Općina Drenovci 200,02 km², Općina Vrbanja 191,00 km². Najmanje tri su: Općina Jarmina 12,94 km², Općina Negoslavci 21,12 km² i Općina Vodinci 21,27 km². Prosječna površina jedinica lokalne samouprave u Županiji iznosi 81,5 km². To govori o relativno manjoj površini jedinica lokalne samouprave. Po površini Općina Gradište je nešto ispod srednje veličine općine u Županiji. Prosječna površina jedinica lokalne samouprave u Županiji iznosi 81,5 km². To govori o relativno većoj površini jedinica lokalne samouprave.

1.1.1.1. Smještaj, geoprometni položaj i velicina

Vukovarsko srijemska županija smještena je u krajnjem istocnom dijelu Slavonske nizine, na prostoru između rijeke Dunav na sjeveru i rijeke Save na jugu, koje su ujedno i državne granice prema Srbiji i Croj Gori te Bosni i Hercegovini. Istocna granica Županije je kopnena granica s Jugoslavijom, a na zapadu županija graniči s Osječko-baranjskom i Brodsko-posavskom županijom. Općina Gradište smjestila se u istocnom ravničarskom dijelu Županije Teren je po svojim karakteristikama ravničarski, s površinama koje su po namjeni šume ili poljoprivredno zemljište.

Općina, ima razmjerno povoljan geoprometni položaj, obzirom da u neposrednoj blizini njenog prostora prolaze važni državni i međudržavni prometni (cestovni i željeznički) koridori. Iako su cvorišta kako postojeća, tako i planirana na navedenim prometnim koridorima, izvan prostora Općine to ne umanjuje njen povoljan geoprometni položaj.

1.1.1.2. Prirodne svojstvenosti kraja

Reljefne svojstvenosti i geološka obilježja.

Prostor Vukovarsko -srijemske županije obuhvata dio slavonsko-srijemskog međurječja na rubu Panonske nizine. To je ravnica iz koje se središnjim prostorom dižu uzvišenja diluvijalnog prapora. Reljefno se ističu dva odvojena uzvišenja: vinkovacko-dakovacki ravnjak i vukovarski ravnjak koji cine razvodnicu Dunava, tj. Vuke i Save. Vukovarski ravnjak se širi prema istoku do crte Šaregrad - Bapska - Šid, odakle pocinje Fruška Gora. Sjeverno i južno od ravnjaka prostiru se doline s razgranatom rijecnom mrežom. Nadmorska visina prostora Županije se kreće od 78-204 m. U razvijenoj hidrografskoj mreži dominira na sjeveroistoku Dunav, a na jugu Sava. U mreži tekucica savskog sliva najvažniji je Bosut, koji s najvećom pritokom Bidom ima dužinu 186 km i porijekje veliko 3.000 km². Županija raspolaže velikim kompleksima šuma u kojima dominira slavonski hrast. Na poducju Županije znacajna su nalazišta kvalitetne gline, te vrijedno naftonosno polje s crpilištima nafte i plina. Osnovna reljefna osobina poducja Općine Gradište je monoton ravnicaarski teren: od nešto nižeg poducja na sjeveru općine do središnjeg dijela općine. Nizak kraj s visokom podzemnom vodom u prošlosti je cesto bio plavljen. Posljedica toga je i smještaj naselja na tzv. "gredama" tj. nešto višim potezima koji su osiguravali kakvu-takvu sigurnost od visokog vodostaja Save.

Geološki, poducje Općine Gradište pripada nasutoj ravnici Posavine. Za nju je karakteristicno da se nakon taloženja gornjih pontskih naslaga nastavlja taloženje tzv. "paludinskih naslaga" u velikoj debljini, koje se spuštaju pod mlade pleistocenske taložine produžujući se podzemno do južnih obronaka Fruške gore. Lijeva strana doline Posavine bila je izvrgnuta i intenzivnijim tektonskom spuštanjem. Savska potolina je izrazita tektonska graba, koja je ispunjena kvartarnim naslagama. Kvartarne naslage u savskoj potolini razvijene su u raznim sedimentno-petrografskim facijesima. Litološki su predstavljene raznim glinama, laporima, pijescima, šljunkom, brecama, konglomeratima, ugljenim naslagama, praporom i prapornim ilovinama. Osobito su rasprostranjene fluvijalne i lakusticke naslage.

Prostor Općine Gradište geomorfološki pripada prostoru Bosutske nizine, koja je sastavljena od mladih kvartarnih sedimenata. Među njima su najraširenije naslage mocvarnog i pretaloženog prapora, dosta glinovite, a ponekad i pjeskovite. Najmladi elementi sastava su muljeviti i organsko-barski sedimenti najnižih dijelova kraja i plavljeni pjeskoviti aluvij (poloj) duž toka Bosuta. Kvartarne naslage u prisavskoj ravnici su nevezane klastične naslage međuzrnske poroznosti. Na širem prostoru se izdvajaju sedimenti čiji litološki sastav cine aluvijalni nanos pijeska, praha, gline, uglavnom prekriven glinovito barskim sedimentom eolskim pijeskom i resedimentiranim lesom. Poducje općine se odlikuje srednjom izdašnošću i provodnošću, te su mogući objekti prosjecne izdašnosti do 20 l/s.

Vode

Poducje Općine pripada slivnom poducju rijeke Save. U zapadnom dijelu Općine nalazi se rijeka Bosut - pritoka Save. Zbog razmjerno niskih kota terena zapadnog dijela Općine, a čije se vrijednosti kreću između 85 – 95,5 metra nadmorske visine (izuzetak je lokalitet *Veliko brdo* – 100,6 m.n.m), taj dio prostora Općine je pod izrazitim utjecajem režima rijeke Bosut. Općinskim prostorom osim Bosuta teku i brojni manji potoci i kanali. Poljodjelsko zemljište južnog dijela Općine je pretežito meliorirano. Opasnost od plavljenja Bosuta nije izražena, budući da se plavljenje može očekivati do kote 80,17 m.n.m. Na poducju Općine nema istraženih kvalitetnih izvorišta pitke vode, a vode postojećih izvorišta nisu primjerene kvalitete.

Južni dio općine u hidrogeološkom smislu sacinjava aluvijalni nanos šljunka, pijeska, glinovitog pijeska, praha i gline, koji je uglavnom prekriven glinovito pjeskovitim barskim sedimentom i resedimentiranim lesom. Izdašnost je vrlo dobra, kao i provodnost. Mogući su bunari s prosjecnom izdašnošću vecom od 50 l/s. Na širem poducju dominiraju hidromorena tla u kojima prevladavaju pjeskovito šljunkoviti sedimenti prekriveni površinskim slojem glinovitog karaktera. U duljim dijelovima nalazimo pomiješan šljunak i pijesak, a neposredno uz vodotok postoji zona pjeskovito muljevutih nanosa. Raširenost nevezanih i poluvezanih stijena i stijenski kompleksi s integranularnom poroznošću i cesto velikom propusnošću pogoduju znacajnoj infiltraciji vodenih taloga. Sava je najveći vodotok ovog poducja. Karakterizira je kišno-snježni režim s glavnim maksimumom u ožujku i prosincu te glavnim minimumom u kolovozu.

Površina sliva do vodomjerne stanice u Županji iznosi 62.891 km², srednja protoka 1.198 m³/s, a specifični dotok 19,1 l/s/km². Drugi po veličini vodotok, Bosut, glavni je otplovni recipijent hidromelioracijskog polja Bid-Bosut. Mali uzdužni pad doline Bid-Bosut koja je gotovo paralelna sa Savom onemogućava brzu i efikasnu odvodnju, pa dolazi do zadržavanja vode i zamocvarivanja terena. Uzdužni pad Bosuta izrazito je mali

pa to znatno otežava odvodnju, kako njegovih voda, tako i voda pritoka. Ostali vodotoci vodu dobivaju uglavnom od oborina pa je i režim u velikoj ovisnosti o njima. Drugi značajan izvor vodnih kolicina su podzemne vode.

Seizmicnost

Prostor Općine je prostor koji je relativno udaljen u odnosu na seizmicki aktivna područja. Najbliža seizmicka aktivna područja u ovom prostoru su epicentralna područja Dilj gore i Belog Manastira. Na djelovanje seizmickih sila velikog utjecaja imaju karakteristike terena, tj. njegove geološke i geomorfološke osobine. Buduci da je ovo područje ravninarski teren u neposrednoj blizini rijeke Save, to su i osobine tla nepovoljne s obzirom na djelovanje seizmickih sila. Cijelo područje općine je prostor mlade geološke grade, sastavljeno od mladih kvartarnih sedimentata u cijem sastavu su aluvijalni nanosi pijeska, praha, gline, barski sedimenti, eolski pijesak i les.

Osnovni stupanj seizmicnosti ovog područja stoga je moguće ocijeniti na temelju kompleksnih seizmoloških, neotektonskih i seizmotektonskih istraživanja šireg područja i najbližih epicentralnih područja. Na temelju ovako izvršenih istraživanja, na ovom prostoru je moguće očekivati potrese magnituda 5,5 do 6,0. Maksimalni intenzitet potresa koje je moguće očekivati na ovom području iznosili bi do 6°MCS ljestvice, a temelje se kompleksnim istraživanjima šireg prostora. Maksimalni intenzitet potresa za povratno razdoblje od 200-500 godina, na temelju seizmološke karte (NN br. 53/91), kreću se na ovom području od 6-7° MCS ljestvice, a važni su za potrebe prostornog i urbanističkog planiranja i projektiranja. Za detaljnije podatke o seizmicnosti potrebno je vršiti lokalna seizmološka, neotektonska i seizmotektonska istraživanja.

Pedološke osobine

Pripovršinski dijelovi područja Vukovarsko-srijemske županije izgrađeni su od kvartarnih taložina koje se dalje mogu razdvojiti na starije (pleistocenske) i mlade (holocenske). Nastale su sedimentacijom u vodenim okolišima (jezera, mocvare, rijeke, potoci) i na kopnu tijekom zadnjih nekoliko stotina tisuća godina pod snažnim utjecajem izmjena hladnih i suhih glacijalnih s toplim i vlažnim interglacijalnim razdobljima te intenzivnih tektonskih pokreta. Opcenito, prevladavaju nevezani do slabo vezani sitnozrnati klastiti. Najmarkantniji sediment je prapor ili les. Prekriva manje-više kontinuiranu zonu od Novih Mikanovaca na zapadu do Iloka na istoku s tim da od Vukovara prati tok Dunava. Najveće je širine oko 16 km. Nalazi se uglavnom na uzvisinama izgrađujući tzv. Đakovacko-vinkovacko-vukovarski praporni ravnjak ili plato. Prapor je žutosmedi pjeskovito-glinoviti prah (silt), slabo vezan, šupljikav, s karakteristiknim prevladavajuće vertikalnim cjevastim šupljinama od istrunulog bilja i biljnih korijencica. Luci se, tj. odlama vertikalno. To je eolski sediment nastao nakupljanjem vjetrom nanašanih čestica tijekom suhih i hladnih glacijalnih faza i to u više navrata, tako da je apsolutne starosti od 33 000 do 16 600 godina (gornji pleistocen). Sastoji se od kvarca, alkalijskih feldspata, karbonatnih čestica i nešto muskovita. Debljina prapora ovdje je procijenjena na maksimalno 20-tak metara. U litološki član uključene su holocenske sitnozrnate taložine nastale u poplavnim i barskim okolišima, a također i u mrtvajama. Radi se o glinovitim prahovima, prahovima, prahovitim glinama i glinama, mjestimice s lećama pijeska i/ili šljunaka i s karbonatnim konkrecijama. Boje su sive, smeđe i sivosmeđe ili su šareni. U mineralnom sastavu prevladava kvarc, uz kojega još ima feldspata, muskovita i čestica stijena. Debljina ovih naslaga ne prelazi desetak metara. Rasprostru se u obliku nepravilnih vecih i manjih površina južno od prapornog ravnjaka. Treba spomenuti da na tim lokacijama mjestimice sedimentacija traje i danas zahvaljujući povremenim plavljenjima i održavanju mocvara unutar blagih depresija. Nastaju tamne, sivocrne prašinate gline, često s tresetnim tvarima-ostacima neraspadnutog mocvarnog bilja. U sjevernom dijelu općine tla su visoke kvalitete obradivosti – pleistocen pretežito prapor (les), u središnjem području općine su tla privremeno nepogodna za obradu holocen – prah, prah pjeskoviti, prah glinoviti i glina (obostrano duž željezničke pruge) te u južnom dijelu općine uz lijevu obalu Bosuta tla su pretežito vrijedna za obradu holocen – pijesak prašinati, prah, prah glinoviti i pretaloženi les. Tla su nastala djelovanjem pedogenetskih procesa uz djelovanje klime, reljefa, flore i faune i drugog, ali agrotehnicke mjere mogu značajno promijeniti prirodna svojstva tla. Zbog blagog reljefa erozija tla nije izražena na području Općine.

Iako kvaliteta poljoprivrednog zemljišta na području općine nije utvrđivana na temelju *Pravilnika o bonitiranju zemljišta* (NN 47/82), na temelju postojećeg svrstavanja u bonitetne klase može se orijentacijski utvrditi kvalitetu poljoprivrednog zemljišta.

Klima

Klimatske prilike prostora općine odraz su klimatskih karakteristika šireg prostora i položaja općine prema panonskom, ravninarskom dijelu šireg područja, te otvorenosti prostora općine prema području Županije i

šire. Klimatske prilike ovog prostora, uglavnom, se odlikuju kontinentalnim karakteristikama, što se prvenstveno ogleda u prosječnoj godišnjoj količini i sezonskom rasporedu oborina.

Buduci je područje Općine uglavnom poljoprivredno područje, to su značajne pojave snijega, mraza te tuče. Srednji godišnji broj dana sa snijegom za Spacvu iznosi 32,6 dana. Također je značajna pojava mraza, osobito ranih jesenskih i kasnih proljetnih. Najčešći se mrazovi javljaju u prosincu i ožujku, a najopasniji su ako se jave u vegetacijskom periodu. Srednja godišnja temperatura zraka u Županji iznosi 11,3°C, a u Spacvanskom bazenu 10,4°C. Maksimalna temperatura zraka javlja se u razdoblju do V-IX. mjeseca, dok je minimum temperatura zraka od XI-IV mjeseca. Temperature zraka na području Spacvanskog bazena imaju određena odstupanja od šireg prostora, buduci da je to zatvoreno područje, veće vlažnosti zraka, te manje izrazitih kontinentalnih obilježja.

U godišnjoj ruži vjetrova na ovom prostoru najucestaliji su vjetrovi iz sjeverozapadnog kvadranta na koje otpada više od jedne petine strujanja godišnjoj raspodjeli strujanja zraka, a prema izvršenim mjerenjima, rijetki su jaki vjetrovi, prosječno godišnje 4,9 dana s jakim vjetrom jacine 6 bofora, a svega 0,4 dana godišnje s olujnim vjetrom jacine 8 bofora.

Pojave magle vezane su za razdoblje od XII mjeseca, što znači da su ceste u jesenskom i zimskom razdoblju. Godišnje se u prosjeku magla javlja oko 44 dana.

1.1.2. PROSTORNO-RAZVOJNE I RESURSNE ZNAČAJKE

Potencijal skoro svakog prostora, pa tako i prostora na kojemu se prostire Općina za ukupni gospodarski, društveni i kulturni razvoj zavisi i ogleda se u nekoliko povoljnih, odnosno nepovoljnih cimbenika. Nacelno to bi prvenstveno trebali biti:

- prostor i okoliš sa svojim resursima i elementima koji se u njemu pojavljuju i koji predstavljaju prirodni temelj svakog života i razvitka;
- stanovništvo, broj, struktura, raspodjela, osobine, način života i njegove potrebe;
- sustav zajedničkog života stanovništva, mreža naselja i manjih središta u mreži seoskih naselja;
- povezanost pojedinih područja Općine međusobno i sa širim državnim prostorom, cestovnim i drugim infrastrukturnim sustavima;
- postojeće gospodarske jedinice razmještene u prostoru, njihova proizvodna i uslužna funkcija;
- sustav društvenih službi i njihovi objekti, obrazovne, kultura, zdravstvo, socijalna skrb itd.;
- organizacija od Države do Općine/Grada u svim njenim oblicima, do sustava lokalne uprave i samouprave;
- geopolitički položaj, gospodarsko i strateško okruženje.

Opcenito, posebnim vrijednostima prostora smatraju se:

- zaštićena područja prirode;
- spomenici graditeljske baštine;
- razvedena morska obala (tamo gdje postoji, a što nije primjer kod općine Gradište);
- resursi: prirodne šume, nezagadana tla, rezerve pitke vode, očuvani kultivirani krajobraz.

Zastupljenost prethodno navedenih prostornih vrijednosti u Općini je razmjerno umjerenog intenziteta.

Prirodni izvori

Od svih navedenih cimbenika, prostor i okoliš predstavljaju temeljno i iskonsko bogatstvo i ograničen prirodni izvor te okvir u kojemu su prisutne sve pojave i odvijaju se sve ljudske djelatnosti. Hrvatska ima veoma kvalitetan prostor i okoliš, a nije osobito bogata, strateškim sirovinama i energetskim izvorima, pa uslijed toga svaki pristup razvitku, traži da se najracionalnije i najekonomičnije gospodari s okolišem i prostorom, a to se odnosi osobito na prostor Općine, zbog moguće ugroženosti prostora primarnom i sekundarnom urbanizacijom potaknutom blizinom jaceg generatora tih procesa, Gradom Županja.

Poljodjelsko zemljište zauzima razmjerno velike površine. Glede kakvoce i pogodnosti tla za poljodjelske kulture prevladavaju oranice i šume. Općina nema nekih značajnijih sirovinskih izvora. Nema niti izvora energije. Prirodna komponenta prostora, elementi prirodnog i uglavnom (još) sacuvanog tradicijskog kultiviranog i kulturnog krajobraza općinski su najvredniji prirodni izvori, vrijedni cuvanja. Šumovite površine imaju potencijal za eventualnu prezentaciju prostora Općine u turističkom /rekreativnom/ gospodarstvu.

Prirodna i krajobrazna baština

Planiranje i uređenje prostora mora obuhvatiti ne samo prostor i njegovo funkcionalno uređenje već i sve pojave koje se javljaju u tom prostoru. Temeljni cilj takvog planiranja prostora je postizanje održivog - trajnog i postojećeg - razvoja, koji će koristiti sadašnji prostor i okoliš tako da ne dođe do njegovog nepovratnog uništenja. Jedno od osnovnih polazišta modernog pristupa prostornom uređenju jest ravnopravno vrednovanje ciljeva zaštite prostora (prirodnih i kulturnih dobara) i okoliša s ciljevima razvitka već u prvoj fazi planskog procesa. Do danas ove komponente nisu bile dovoljno cijenjene i slabo su bile uključene u ozbiljnija promišljanja strategija gospodarskog razvoja. Neki vrijedni predjeli nisu do sada bili niti uočeni, a time niti zaštićeni. Iz svega proizlazi potreba cjelovitog pristupa zaštiti okoliša. Unatoc destruktivnosti urbane i ruralne konzistentnosti i primjene općih obrazaca oblikovanja i pojednostavljivanja funkcija i oblika, dijelom su se ipak očuvale povijesne strukture, a ponegdje i atraktivni krajobrazi i vizure, kao glavna uporišta identiteta Općine. S gledišta temeljne zadace uređenja prostora Općine, uvažavajući promjene imovinskopravnog sustava, moramo upozoriti na neke moguće opasnosti koje su već prisutne u prostoru:

- opasnosti neracionalnog korištenja prostora,
- opasnosti koje izviru iz želja da se u građevna područja uključe općinska zemljišta iako su ona često nepodesna za izgradnju,
- opasnosti povećanog interesa za izgradnjom na određenim atraktivnim dijelovima vizualno interesantnih, ali time i eksponiranih prostora, te na plodnim tlima.

Naravno, vrijednost nekog prostora leži i u njegovoj prometnoj povezanosti s važnijim i većim administrativnim, uslužnim i proizvodnim središtima. Tek se tada mogući prirodni i drugi izvori mogu aktivirati. Obzirom na stanje prometnica te prometnih veza Općina je razmjerno dobro prometno otvorena. Tim je veća obveza donošenja dokumenata prostornog uređenja.

Oblikovanje prostora i kulturno-povijesna baština

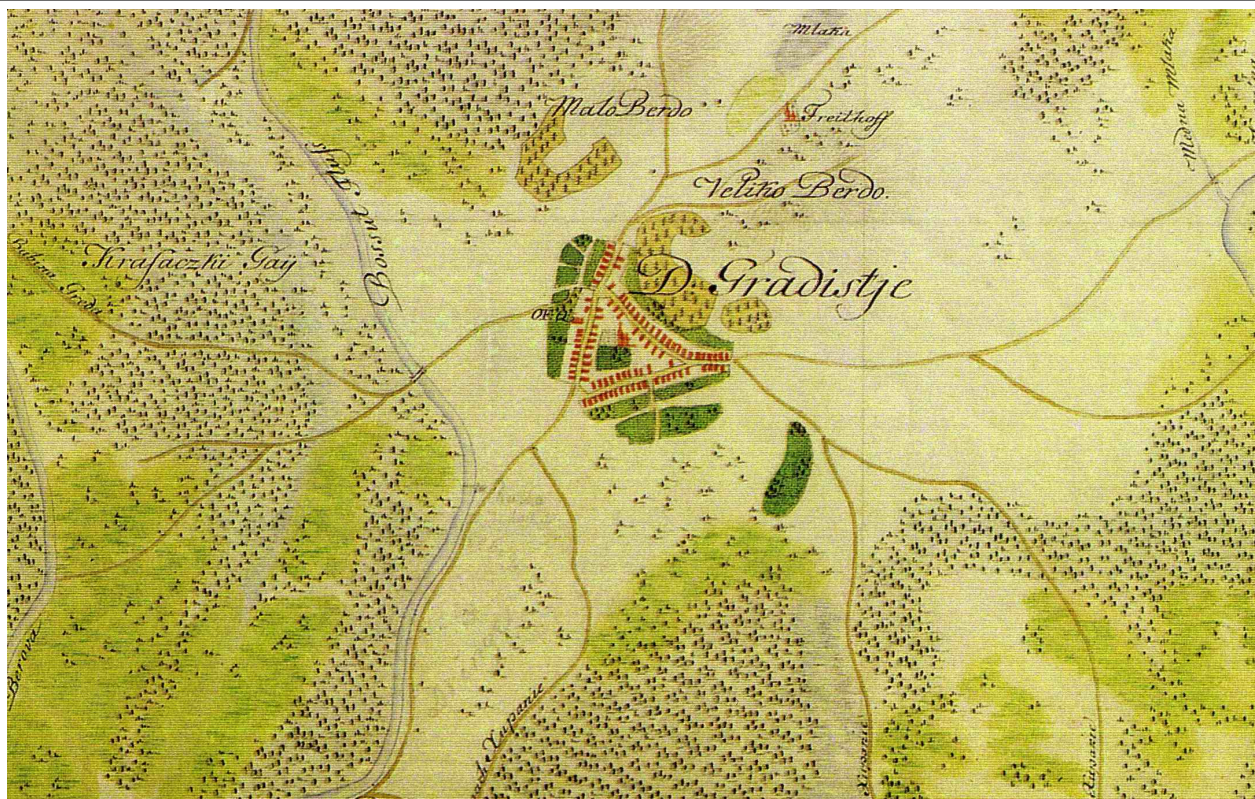
Sagledavanje kompleksnog područja kao što je oblikovanje prostora zahtijevalo je: analizu strukture prostora koja uključuje pregled promjena u prostoru, te pregled konfliktnih situacija na prostoru općine Gradište kao i prijedloge za njegovo oblikovanje. Polazišta za oblikovanje prostora zasnivati na jasno izraženim povijesnim razlikama dijelova prostora općine Gradište koje su karakteristične za naselja istočne Posavine, na izbjegavanju poimanja prostora kao perifernog prostora, odnosno manje vrijednog prostora s aspekta ekologije, te oblikovanja ruralnog prostora, na provođenju mjera za zaštitu okoliša, ruralnog prostora, prirode, razvoja prometa kao i razvoja strukture naselja.

Analiza strukture naselja za ovaj Plan radena je usporedbom starih i današnjih topografskih karata, dostupnih podataka, provjera na terenu i fotografija. Cilj ove analize bio je ukazati na tipične strukture prostora, povezivanje izgrađenih i neizgrađenih površina te povezivanje rijeke s izgrađenim i neizgrađenim površinama. Naselje Gradište regulirano je za vrijeme Vojne krajine, tj. u vrijeme kad se provodila nova organizacija prostora. Iako se naselje ne nalazi na samoj obali Save, preko rijeke Bosut (koja se koristila kao plovni put do Save), Sava ima jak utjecaj na naselje. Glavne tri ulice postavljene su u obliku trokuta uz koje su pravilno nizane kuće. Na način kako su građene kuće uz ulice naselje Gradište predstavlja zbijeno-nizni tip sela. No, kako se broj kuća povećavao, naselje se sustavno širilo u skladu s odredbama vlasti i uvriježenom praksom i to uz regulirane ceste koje čine produženje sjecišta stranica trokuta. Privlačnost ceste i poljskih putova nije se smanjila ni nakon osuvremenjivanja prometa, pa je širenje sela i danas nastavljeno uz same ceste, koje su opremljene i neophodnom infrastrukturom. Kao i obično, crkva se nalazi u samom središtu sela podno Velikog Brda (100,6 m.n.m.) koji dominira cijelim naseljem.

Dužina naselja u smjeru Černa – Županja (poprečni smjer) iznosi približno 3,0 km, a isto toliko iznosi njegova dužina u uzdužnom smjeru. Samo središte nalazi se na nadmorskoj visini 86,9 m.n.m. dok se najviši dijelovi naselja uz cestu nalaze na nadmorskoj visini 95,5 m.n.m. (Malo Brdo), a najniži na 84,0 m.n.m.

Uspoređujući vojnu topografsku kartu iz kraja 18. stoljeca s današnjom topografskom kartom u mjerilu 1:25000, vidljivo je da je naselje i njegova okolica promijenila krajobraz: Posjećene su šume sjeverno i zapadno od naselja, provedena je melioracija i komasacija zemljišta, izgrađena je željeznička pruga, povećan je profil postojećih, a izgrađene su i neke nove prometnice (ceste). Pregledom vojne karte s kraja 18. stoljeca (slika 1) vidljivo je da je područje općine Gradište u to vrijeme bilo bez uređenih odvodnih kanala i cesta s tvrdim podlogama. Rijeka Bosut je često plavila pa je prostor zapadno od Gradišta bio mocvaran. Šume su se nalazile zapadno i istočno od naselja.

Slika 1: Vojna topografska karta s kraja 18. stoljeca, detalj

Od 18. stoljeca površina naselja kontinuirano se povećavala, na način da se širi uglavnom uz glavne ceste koje su nastale kao produžetak stranica trokuta, ali u skladu s odredbama vlasti i uvriježenom praksom. Obzirom da se naselje jednakomjerno širilo u svim smjerovima, crkva se i nadalje nalazi u samom središtu sela. Potrebno je napomenuti da se naselje širilo bez posebno izradenih planova - spontano i neplanski, ali ipak po uvriježenim pravilima. Tako duljina sela u smjeru sjever - jug iznosi cca 3,0 km, a u smjeru istok - zapad cca 2,5 km. Naseljem dominira glavna cesta u smjeru Cerna - Gradište - Županja. Rijeka Bosut od 18. - 20. stoljeca planirana je kao plovna rijeka, pa je 1883. godine na ušću Bosuta u Savu izgrađena ustava¹ kako bi se omogućila plovidba Bosutom. Izgradnjom željezničke pruge Vinkovci - Županja 1910. godine kao vicinale željeznice, Gradište je unaprijedilo svoju kopnenu prometnu povezanost s Županjom i Vinkovcima.

Uspoređujući prostor općine Gradište s današnjom geodetskom kartom u m. 1:25000 (slika 2) vidljive su brojne promjene u prostoru: geometrijski regulirani kanali, izgrađen je nasip na rijeci Bosutu, izgrađene su neke ceste, smanjene su šumske površine i povećano je građevinsko područje naselja. Na temelju te karte izrađena su dva presjeka terena, te shematski prikaz strukture prostora - poljoprivredne površine, željeznica, kanali, naselje, poljoprivredne površine, kanali - (slika 3 i 4).

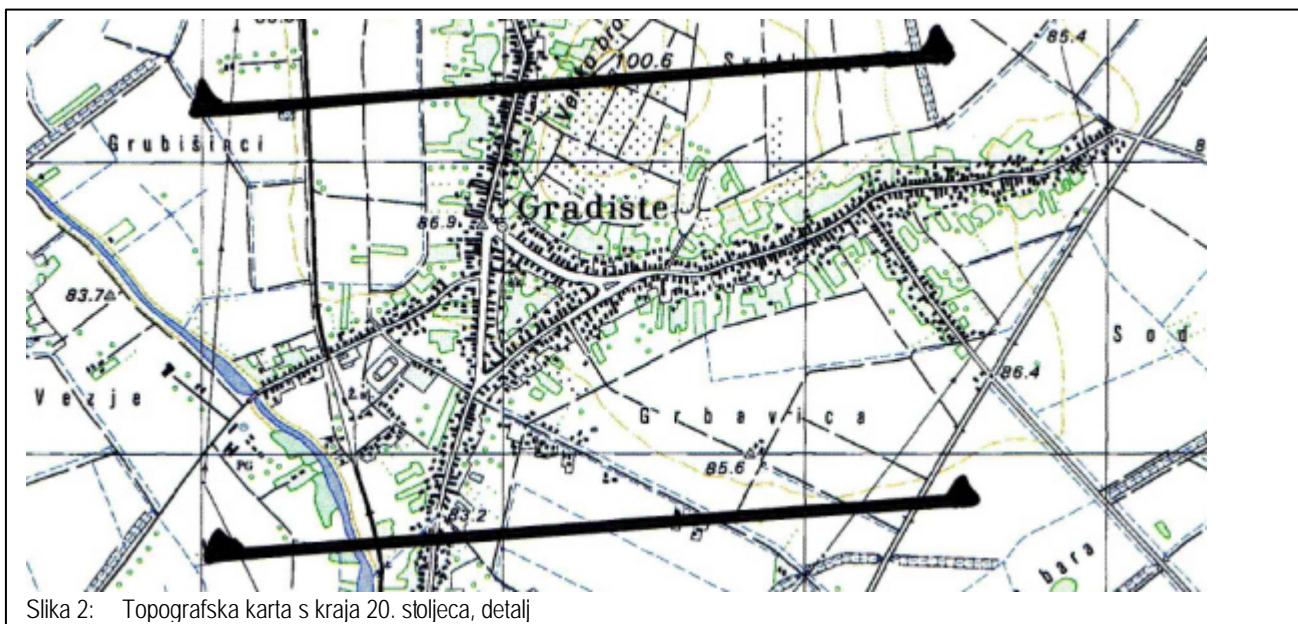
Analiza većih promjena u prostoru bazirana je na usporedbi današnje topografske karte i vojne karte s kraja 18. stoljeca² i dostupnih podataka iz literature. Do 19. stoljeca regulacija rijeke provodila se u svrhu osiguranja njihove plovnosti, a ne u svrhu obrane od poplave. Tek izgradnjom nasipa u svrhu obrane od poplava zapocinje promjena krajobraza. Do izgradnje nasipa na Savi poplave su oblikovale krajobraz. Obzirom da su izrađene brojni planovi i projekti za izgradnju kanala Dunav - Sava mijenjao se i prijedlog njegove trase. Tako je bilo planirano da trasa prolazi kroz današnje područje općine Gradište.³

¹ Lapaine, V. (1896.): Stare i nove vodogradevine u Hrvatskoj i Slavoniji, str. 41.

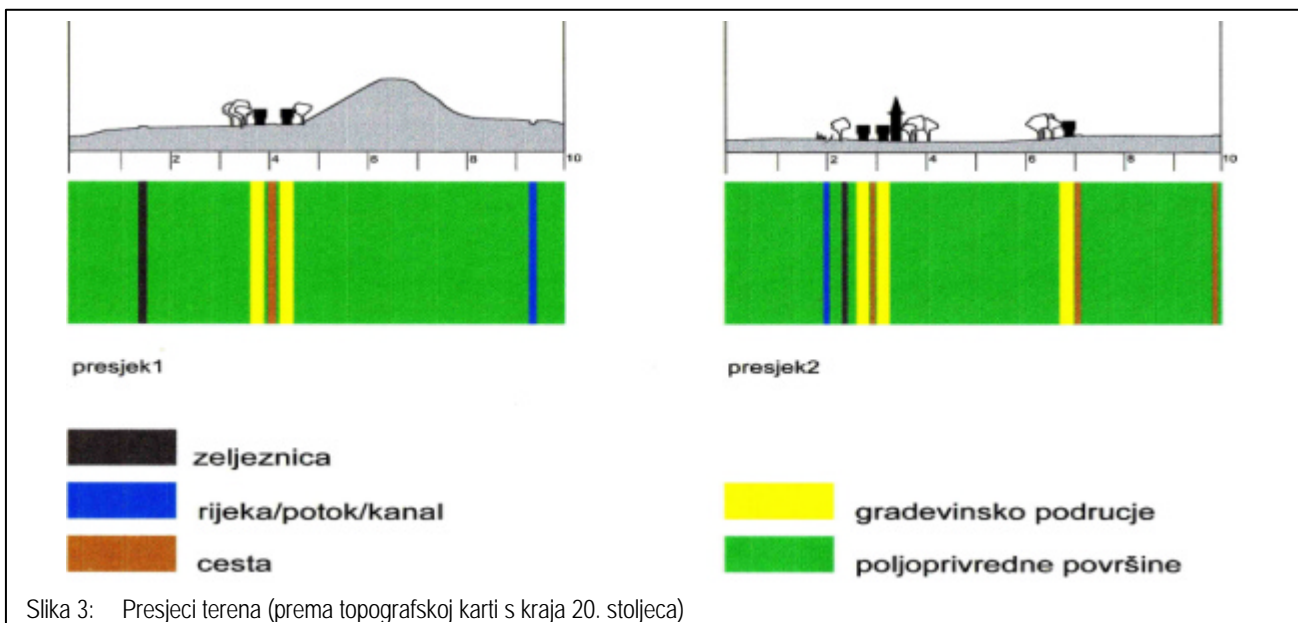
² Slavenska krajina Jozefinskim premjerom zemlje zahvacena je tek 1780. godine.

³ Tako se prema Wilhelmu Wagneru o kanalu govorilo već 1753. (maršal Serbelloni). Zatim 1841. godine taj je projekt uzet u razmatranje ali i tada nije ostvaren. Nadalje, 1867. g. barun Zornberg predložio je plovnost rijeke Bosut u sklopu kanala Dunav - Sava.

Slika 2: Topografska karta s kraja 20. stoljeca, detalj

Slika 3: Presjeci terena (prema topografskoj karti s kraja 20. stoljeca)

Nakon izrade analize strukture prostora uslijedila je analiza **konflikata** (slika 4) u prostoru, a to su:

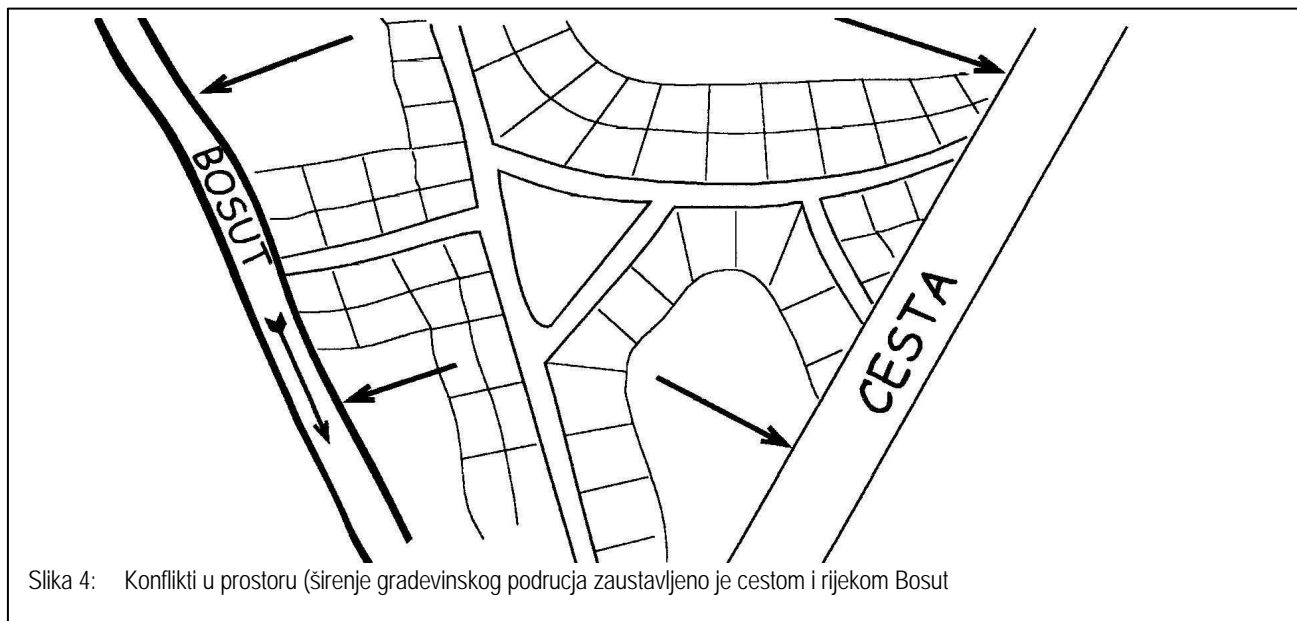
- gubitak ruralnog krajobraza koji je pomiješan s kompleksom šuma i poplavnim površinama (vidljivo iz usporedbe karata),
- širenje gradevinskog područja na zapad zaustavljeno je rijekom Bosut, a na istoku cestom,
- gubitak šumskih površina sa živicom u agromelioracijskim zahvatima i eksploatacijom šuma,
- geometrijska regulacija potoka i kanala.

Slijedeci radovi u prostoru današnje Općine Gradište utjecali na promjene u oblikovanju istog:

- cesta Vinkovci – Županja do 1881. godine bila je izvedena od ugrađenih hrastovih kocaka, a kasnije je ta cesta pošljuncena savskim šljunkom ⁴,
- izgradnja željezničke pruge početkom 20. stoljeca (1910.),

⁴ Klemencic, A. i Vujasinovic, B. (2000.): Povijesni pregled razvitka prometa i cestogradnje u Hrvatskoj do kraja 19. stoljeca, str. 84

- komasacija i izgradnja odvodnih kanala 1940. godine⁵. Tada je izvedeno je 142.600 m' kanala i 329.064 m³ iskopa zemlje. Postupak komasacije u to vrijeme, osim okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta, podrazumijevao je i melioraciju i uređenje poljskih putova.

Nakon provedenih povijesnih i prostornih analiza područja Općine ustanovljeni su sljedeći ciljevi kod oblikovanja i uređenja prostora u općini Gradište koji bi se trebali temeljiti na:

- sacuvati proporcije glavnih ulica u selu (proporcije ulice i regulacijske / građevinske linije, zatim odnos visina građevina uz glavnu ulicu te oblikovanje uličnih pročelja),
- vodotoke Bosut i Beravu sacuvati sa što prirodnijim karakteristikama (krivudavi tok) i karakteristiknim raslinjem,
- prostor uz Beravu rezervirati kao prostor za odmor i rekreaciju,
- što više sacuvati krajobraz pomiješan sa šumama, šumarcima i živicama,
- gdje god je moguće sacuvati što prirodniji oblik kanala, prokopa i odvodnih kanala.

Društvene djelatnosti

Sustav društvenih djelatnosti razvijen je sukladno razini razvijenosti cijele Općine. Postojeca mreža društvenih djelatnosti smještena je općinskom središtu i jedinom naselju Općine. Bez obzira na trenutno stanje gospodarstva, industrijska i obrtnička tradicija postoji. Postoje i razmjerno značajnije građevne aktivnosti u izgradnji novih gospodarskih građevina.

Prometnice

Općina je dobro prometno povezana sa širim prostorom kako Županije tako i Države. Općinskim prostorom prolaze jedna državna (D55) i dvije županijske prometnice (Ž 4170 i Ž4222).

1.1.3. PLANSKI POKAZATELJI I OBAVEZE IZ DOKUMENATA PROSTORNOG UREĐENJA ŠIREG PODRUČJA I OCJENA POSTOJECIH PROSTORNIH PLANOVA

Polazišta, temeljna nacela i principe uređenja prostora, koji trebaju biti osnova izrade dokumenata prostornog uređenja sustavno navode Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (Sabor RH, prosinac 1997) i Program prostornog uređenja Republike Hrvatske (NN 50/99) kao krovni dokumenti prostornog uređenja Republike Hrvatske.

⁵ Milković, I. (1956.): Vraćanje sredstava uloženi u melioracione radove, str. 13

1.1.3.1. Pokrivenost područja Općine prostornim planovima

Općina Gradište prostorno je oblikovana iz dijela bivše općine Županja. Za područje današnje Općine, a to podrazumijeva i naselja do danas su izrađeni i formalno su na snazi slijedeci dokumenti prostornog uređenja:

- Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske, (prosinac 1997) Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja, Zavod za prostorno planiranje.
- Program prostornog uređenja Republike Hrvatske, (NN 50/99), Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja, Zavod za prostorno planiranje.
- Prostorni plan Vukovarsko srijemske županije, (*Službeni vjesnik Vukovarsko srijemske županije*, 2001.), Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja Republike Hrvatske, Vukovarsko-srijemska županija, Zavod za prostorno uređenje i Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, Zavod za urbanizam i prostorno planiranje.

1.1.3.2. Konceptualna obilježja prostornog razvoja Općine u važećim dokumentima prostornog uređenja.

1.1.3.2.1. Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997),

Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja-Zavod za prostorno uređenje, Zagreb.

Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske nacelno usmjerava rješavanje problema prostornog i infrastrukturnog uređenja, obraduje pojedine segmente problematike prostora koncepcijski i programski na razini interesa Republike ne ulazeci, poradi svog prostornog obuhvata u stvarno rješavanje manjih prostornih cjelina. Stoga ovaj plan treba promatrati kao nacelnu strategiju i nacin ponašanja za Republiku u cjelini kao što to kaže i sam naslov. U njoj treba uociti postavke i smjernice djelovanja te utjecaje predloženih rješenja na uže prostore, kao što je to danas Općina Gradište. Ne ulazeci u opća temeljna nacela strategije razvoja prostornog uređenja Republike, možemo izdvojiti za Općinu važne temeljne smjernice korištenja i uređivanja prostora, koje se trebaju primjenjivati na cjelokupnom prostoru Države. Najbitnije je

- ocuvanje kvalitete prostora,
- uvažavanje prostorno-ekoloških i socio-kulturnih parametara,
- unapređenje specifičnosti ukupne turističke ponude,
- uključivanje kulturno-povijesne baštine u turističku ponudu i
- unapređenje i obogaćivanje asortimana ponude.

Obzirom na problematiku građevnih područja, mišljenje je da ih treba reducirati na realno potrebne površine.

1.1.3.2.2. Program prostornog uređenja Republike Hrvatske (1999.),

Programom se isticu temeljni ciljevi i usmjerenja prostornog razvoja. Potrebno je:

- Osnažiti prostorno-razvojnu strukturu države, uvažavanjem prostorno-funkcionalnih i morfoloških cjelina, mreže naselja i prometno razvojnih pojaseva.
- Povećati vrijednost i kakvoću prostora i okoliša, a razvojne ciljeve prilagoditi značajkama prostora, uz isključenje negativnih utjecaja na prostor i okoliš. Nužan je pozoran izbor razvojnih programa i tehnologije, koji će ocuvati vrsnoću prostora i okoliša, a razvoj planirati u granicama prihvatljivog opterećenja prostora.
- Razumno koristiti i zaštititi nacionalna dobra. Svrhovito korištenje i namjenu prostora treba temeljiti na stručnim i znanstvenim temeljima i cjelovitom uvidu u značajke prostora, a usklađeno s europskim kriterijima-standardima, osobito za zaštitu prirodnih resursa i okoliša.
- Uvažavati obilježja i osobitosti područja, prirodnu cjelovitost, ekološku osjetljivost, razvijenost i ograničenost infrastrukture, turističku atraktivnost i druge srodne značajke prostora.
- Razvijati infrastrukturne sustave u skladu s razvojnim potrebama.
- Osigurati učinkovitost sustava prostornog uređenja, osobito u skladu s novim svjetonazorom u korištenju prostora.
- Usmjeriti prostorno-razvojne prioritete prvenstveno poboljšavajući učinkovitost u okvirima već izgrađenog i korištenog prostora.
- Pokretati nove programe gospodarskih aktivnosti poradi poboljšanja kakvoće života na svim, osobito depopulacijskim područjima.

U Programu prostornog uređenja Republike Hrvatske spominje se općinski i širi prostor u kojemu se Općina nalazi, samo u kontekstu važnih infrastrukturnih i prometnih pravaca osobito auto-cesta i brze željeznice te ostalih magistralnih infrastrukturnih sustava što prolaze ovim prostorom.

1.1.3.2.3. Prostorni plan Vukovarsko srijemske županije (2002.)

Prostorni plan u svemu slijedi temeljne postavke viših dokumenata prostornog uređenja Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske i Programa prostornog uređenja Republike Hrvatske. Temeljne postavke ovih Planova, što su prethodno navedene, kao i mnoge druge koje slijede suvremena stremljenja u planovima prostornog uređenja (postavke koje se odnose na zaštitu kako prirodne tako i kulturne baštine) kriterijski su detaljnije obrađene sukladno prostoru za koji se Plan donio. Prostorni plan Vukovarsko-srijemske županije jest prvi viši plan na koji se kao niži plan nadovezuje PPU Općine Gradište.

1.1.3.2.4. Ocjena prostorno-planske dokumentacije i razina njene ostvarenosti

Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske, Program prostornog uređenja Republike Hrvatske i Prostorni plan Vukovarsko - srijemske županije

Obzirom da su dokumenti *Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske*, *Program prostornog uređenja Republike Hrvatske* i osobito *Prostorni plan Vukovarsko srijemske županije* doneseni razmjerno nedavno, to se njihova primjena i ocjena njihove primjene nije mogla još odraziti na prostoru Općine.

Prognoza demografskog razvitka

Prognoza demografskog razvitka bazirana je na popisu stanovništva 1981. godine i ranija razdoblja. Prognoza nije realna obzirom na: popis stanovništva 1991. god., ratne migracije i teritorijalno ustrojstvo lokalne samouprave, pa ju je potrebno preispitati i revidirati.

Funkcionalna organizacija prostora

Donošenjem Zakona o područjima županija, Gradova i Općina u Republici Hrvatskoj planirana funkcionalna organizacija prostora s gravitacijskom zonom nije aktualna. Općina Gradište ima utvrđen teritorij i granice.

Granice građevinskih područja

Utvrđene granice građevinskih područja za općinsko naselje potrebno je preispitati u skladu s današnjim vlasničkim odnosima i potrebama razvitka.

Infrastrukturni sustavi

Planirana rješenja potrebno je uskladiti sa stanjem u prostoru te razvojnim planovima i idejnim projektima HEP-a, HPT-a, HŽ-a, HC-a, INA-e i vodnogospodarskog sustava.

Uskladenje sa zakonskim propisima

PPUO je potrebno uskladiti i dopuniti sa *Zakonom o područjima županija, Gradova i Općina u Republici Hrvatskoj*, *Zakonom o prostornom uređenju*, *Zakonom o poljoprivrednom zemljištu* i svim ostalim zakonima i Pravilnicima Republike Hrvatske koji posredno imaju utjecaja na uređivanje i korištenje prostora.

1.1.3.2.5. Problemi i prioritetne aktivnosti uređivanja prostora

Osiguranje prostora za gospodarske djelatnosti

Ustrojem Općine Gradište, prvi put su se stvorile mogućnosti, ali i obveze Općine da razvija gospodarstvo i osigurava prostor za to, prema vlastitim potrebama i inicijativama. To je problem u prostoru koji prioritetno treba riješiti isto kao i potrebu osiguranja dovoljno prostora za lociranje novih gospodarskih kapaciteta u svakom od naselja.

Uređenje središnjeg dijela naselja Gradište

Središnji dio naselja Gradište potrebno je izgrađivati i uređivati u skladu s funkcijama koje treba imati kao općinsko središte. Potrebno je regulirati način i utvrditi režime izgradnje kako ovaj prostor ne bi bio opterećen sadržajima koji negativno utječu na okoliš.

1.1.4. OCJENA STANJA, MOGUĆNOSTI I OGRANICENJA RAZVOJA U ODNOSU NA DEMOGRAFSKE, GOSPODARSKE I PROSTORNE POKAZATELJE

1.1.4.1. Ocjena demografskog stanja

U vremenu poslije 1991. godine jasan je utjecaj migracija koje su se dogodile kao posljedica Domovinskog rata. Pretpostavke demografskog rasta vrlo su upitne, budući je rast populacije zavisao od mnogih teško predvidivih čimbenika. U ovom se planu polazi od dvije temeljne pretpostavke:

- u budućnosti se očekuje stabilnost u kretanju prirodnog priraštaja i
- smanjenje migracija, tako da bi dinamika kretanja u razdoblju iza 2001. g. bila manja i stabilna.

Obrazovna razina stanovništva starijeg od 15 godina vrlo je nepovoljna. Prema podacima posljednjeg popisa, polovica stanovništva ima nepotpuno osnovno obrazovanje, a bez ikakve škole je bilo 12,4% stanovnika. Stupanj aktivnosti je također vrlo nizak, svega jedna trećina stanovništva bila je aktivna i to pretežito u poljoprivredi. Ovakvo demografsko stanje posljedica je neadekvatne politike gospodarskog razvitka u ranijim razdobljima, a demografska politika nije niti postojala. Podaci ukazuju na slabu gospodarsku razvijenost ovog područja, budući je glavni oslonac egzistencije bila poljoprivreda. Složenost problema uvećao je rat, koji je na ovim prostorima indirektno pokrenuo nove demografske procese. Pokrenut je val izbjeglica iz susjedne BiH. Izbjegli stanovništvo našlo je privremeni smještaj u cijelom županijskom kraju.

1.1.4.2 Ocjena gospodarskog stanja

Od početka devedesetih godina, uslijed političkih i gospodarskih promjena, došlo je do propadanja ili zaostajanja dotadašnjih poduzeca i otvaranja novih. U svakoj od gospodarskih djelatnosti došlo je do povećanja broja novih tvrtki. Najveći broj nastao je u djelatnosti trgovine, industrije, građevinarstva i novčanih usluga.

Industrija pokazuje smanjenje učešća u odnosu na ranije stanje. To se ne smatra povoljnim jer je industrija ipak nositelj razvoja i zapošljavanja. Nova industrijska proizvodnja još je preslaba da bi potaknula razvoj gospodarstva, a stare tradicijske industrijske djelatnosti smanjuju svoje učešće u proizvodnji i zapošljavanju. U razdoblju 1993. do 1997. industrijska proizvodnja pokazuje stalno opadanje. Budući da je proces preustrojstva gospodarstva tek otpočeo, očekuje se daleko veći razvoj industrije u budućnosti, što bi se trebalo odraziti i u Opcini u kojoj danas nema velikih industrijskih pogona.

Obrtništvo je kao tradicija vrlo dugo prisutno na području Opcine. Obrti su se razvijali prema potrebama pojedinih gospodarskih grana i stanovništva. Temeljna obilježja politike ranijeg sustava prema obrtništvu odnosila su se na ograničavanje razvoja privatnog sektora fiskalnim i drugim nestimulativnim mjerama ekonomske politike. Obrtništvo je bilo na rubu društvenog i gospodarskog interesa. Te se posljedice još osjećaju. Danas se ono treba nametnuti kao snažan gospodarski i financijski čimbenik ukupne gospodarske stabilizacije uz obogaćivanje tržišta raznovrsnim proizvodima i uslugama. Ono treba biti poticaj novog proizvodnog i uslužnog zapošljavanja i izgradnje kvalitetnih stručnih kadrova.

Poljodjelstvo u smislu osnovne gospodarske djelatnosti nije osobito jako razvijeno iako oranice i ostale obradive površine zauzimaju skoro polovicu površine Opcine. Vec nekoliko desetljeća razvoj poljodjelstva u Opcini kao i u Županiji odlikuje napuštanje obradivih površina. Napuštaju se dijelom površine na kojima nema uvjeta za razvoj intenzivne proizvodnje, ali i proizvodno uporabive površine zbog odlaska poljoprivrednika ili zbog toga što se smanjio interes za poljoprivrednu proizvodnju. Osim smanjenja obradivih površina sve je veća pojava neobrađivih oranica. One se još uvijek vode kao obradivo tlo (oranice), ali se stvarno ne obrađuju, na njima se ne proizvodi. Broj aktivnog poljoprivrednog stanovništva se iz više razloga dugi niz godina smanjuje. Vecina zaposlenog stanovništva u drugim djelatnostima bavi se i poljodjelstvom kao dopunskom djelatnošću. Osnovno obilježje poljodjelskih gospodarstava je usitnjenost posjeda i njihova rascjepkanost. Poljoprivredu Opcine odlikuje **ratarska, povrtlarska i vocarska** proizvodnja. **Vinogradarstvo** je manje tipična grana iako danas pokazuje znakove pojačanog rasta. U **stocarstvu** orijentacija je na uzgoju goveda, svinja i peradi.

Najvažnija je, u okviru mogućnosti koje pruža okruženje, **gospodarska politika** Opcine koja je trajna i usmjeravajuća odrednica razvoja. Njezin je pravi smisao u tome da potice i ne ometa niti nacionalni, niti regionalni, niti lokalni razvoj. **Poslovna politika** poduzeca i drugih gospodarskih subjekata traži svoj oslonac u svim navedenim odrednicama (raspoloživi resursi, tržište, makroekonomsko okruženje i gospodarska politika) da bi pronašla i iskoristila šanse za opstanak i razvoj.

Primarne djelatnosti su, po zastupljenosti u ekonomskoj strukturi aktivnog stanovništva Opcine, vrlo malo zastupljene. Poljodjelstvo ipak ima veliku važnost. Međutim, ono nije dovoljno dobro organizirano, rascjepkano je s usitnjenim posjedima i tržišno je još neprilagodeno. U sekundarnim djelatnostima radi manji broj stanovnika Opcine. U zadnje vrijeme, zahvaljujući mjerama poticanja privatne inicijative, značajnije se razvija djelatnost obrtništva i pružanja osobnih usluga od strane fizičkih osoba.

Uzimajući u obzir i podatke o rasporedu objekata središnjeg i društvenog značaja u jedinom naselju može se reći da je zapravo Opcina slabo opremljena funkcijama središnjeg i društvenog značaja, što i nadalje samo potvrđuje zaključak da usprkos razmjerno povoljnog broja aktivnog stanovništva zaposlenog u tercijaru, malo njih radi na području Opcine iz čega proizlazi da je ista slabo opremljena ovim funkcijama.

Navedeno ukazuje na potrebu ozbiljnog pristupa problemu gospodarskog razvoja, na potrebu iznalaženja mjera za poboljšanje gospodarske strukture, stvaranje uvjeta za ubrzan gospodarski i sveukupni razvoj i

napredak Općine i time povećanje broja zaposlenih. Može se zaključiti da je trenutna gospodarska struktura te cjelokupna gospodarska situacija u Općini povoljna, ali ne osigurava perspektivni razvoj bez znatnijih ulaganja.

1.1.4.3. Temeljne svojstvenosti naselja i sustava naselja

1.1.4.3.1. Opća strukturna obilježja naselja

U Općini, statistički promatrano temeljem podataka Popisa stanovništva 1991. godine, postoji 1 naselje i to Gradište sa vrlo svojstvenom matricom gradnje, koja nije unaprijed zadana nekim planskim geometrijama, nego se povodi za potrebama malih seoskih tradicijskih gospodarstava i tipičnih linearnih naselja. Utjecaj ulice dolazi do punog izražaja. Pa su smještaj, kako naselja, tako i njihovih dijelova rezultat utjecaja ulice i zahtjeva nekadašnje tradicijske poljodjelske proizvodnje. U novije vrijeme stanovnici pod djelovanjem urbanih utjecaja mijenjaju način života i time svoje prioritete podređuju urbanim vrijednostima. Izgradnja duž ulice nastavlja se

- novim načinom izgradnje građevinama suvremenih oblikovnih obilježja i
- širenjem naselja u dubinu u «drugi i treći» red zahvaljujući to poprečnim odvojcima od «glavnih» ulica.

1.1.4.3.2. Velicina i prostorni raspored naselja

Općina površinom spada u male Općine, gdje je racionalnost organizacije života, prometna pozicija i odnos prema poljodjelskoj produkcionalnoj jedinici dominantno utjecao na unutrašnju organizaciju naselja, odnosno trokutasto - linearnu izgradnju duž cesta. Privlačnost i atraktivnost krajobraza u vrlo maloj mjeri dolaze do izražaja u prostornoj distribuciji naseobinskih struktura u okviru prostora Općine.

1.1.4.3.3. Demografski razvoj naselja i demografska prognoza

U vremenu poslije 1991. godine jasan je utjecaj migracija koje su se dogodile kao posljedica Domovinskog rata. Teško je pretpostaviti buduće kretanje i budući broj stanovnika Općine nakon smirivanja migracijskih kretanja. Pretpostavke demografskog rasta vrlo su upitne, budući je rast populacije zavisen od mnogih teško predvidivih čimbenika. U ovom se planu polazi od dvije temeljne pretpostavke: u budućnosti se očekuje stabilnost u kretanju prirodnog priraštaja i smanjenje migracija, tako da bi dinamika kretanja u razdoblju iza 2003. godine bila manja i stabilna.

1.1.4.3.4. Razina urbanizacije naselja

Problem diferenciranja naselja - gradskih obilježja i onih ostalih još uvijek je prisutan ne samo kod nas već i u svijetu, a osobito je naglašen kod manjih naselja. Posljedica je to jedva zamjetnih, postepenih promjena u korist smanjivanja razlika u načinu života između sela i grada, smanjivanju razlika u funkcionalnim, fizionomsko-morfološkim i drugim obilježjima, intenzivnijeg socijalnog prestrukturiranja poljodjelskog stanovništva itd.

1.1.4.4. Temeljna organizacija prostora i namjena površina

1.1.4.4.1. Temeljna postojeća organizacija prostora

Temeljna organizacija prostora Općine i s time u svezi namjena površina prostora Općine u potpunosti je pozitivnoj korelaciji s prometnim smještajem prostora. Poljodjelski prostor Općine mozaik je poljodjelskih površina - oranica, livada i pašnjaka prošaranih rastocnim šumskim površinama većinom u privatnom vlasništvu. Dakle, ovaj prostor u kojemu se nalazi samo jedno naselje u potpunosti je, osim stanovanja namijenjen poljodjelstvu.

1.1.4.4.2. Temeljna postojeća namjena površina

Šumske i poljodjelske površine

Najvećim dijelom prostor Općine pokriva **mozaik poljoprivrednih i nešto malo šumskih površina**, s tek pojedinačnim stambenim i gospodarskim zgradama, koji daje tipičnu sliku krajobraza slavonske prisavske ravnice. Ovaj sklop površina karakterizira velika usitnjenost površina, kako šumskih većinom privatnih tako i poljodjelskih površina uglavnom livada i vocnjaka. Podaci za privatne šume su nedostupni jer za njih nisu izrađeni "programi gospodarenja". Prema namjeni privatne su šume prvenstveno za podmirivanje potreba vlasnika za drvom, najčešće ogrjevnim, a samo dijelom za druge svrhe.

Pretežito stambene površine naselja

U ovu kategoriju namjene prostora prema katastru ulaze izgrađene površine jednog statistički utvrđenog naselja Općine. U okviru ovih pretežito stambenih površina naselja nalaze se i pojedinačni manji gospodarski sadržaji, kao i poneki, trgovački i uslužni sadržaji.

Površine namijenjene gospodarskim djelatnostima

Postojeca gospodarska osnova na poducju Općine formirana je isključivo na lokalnom resursu, tj. poljoprivrednom zemljištu. Znacenje ovog resursa za poducje ove općine je u prošlosti bilo toliko, da je poducje općine dobilo po njemu svoje osnovno gospodarsko obilježje, poljoprivrednog kraja. Poljoprivreda kao djelatnost ipak dominira u ukupnom gospodarstvu. Velicina i vlasnička struktura poljoprivrednog potencijala je sljedeća: Od ukupnih obradivih poljoprivrednih površina gotovo 95% otpada na oranicne površine, što ukazuje na oblik poljoprivredne proizvodnje koja je ovdje zastupljena. Radi se isključivo o ratarskoj proizvodnji i manjoj zastupljenosti povrtlarstva. Što se tice vlasničke strukture u poljoprivrednim površinama, više od 2/3 je privatno vlasništvo, a manje od 1/3 državno.

S obzirom da na poducju općine nisu do sada razvijeni nikakvi drugi gospodarski kapaciteti izvan poljoprivrede, mogućnosti zapošljavanja lokalnog stanovništva bile su minimalne. Ukoliko se vlasnička struktura nad poljoprivrednim površinama promatra u tom kontekstu, onda je ona bila nepovoljna i to na štetu individualnog sektora.

Od ostalih djelatnosti u općini zastupljena je nešto malo trgovina i ugostiteljstvo. Do 1990. godine poduzeca koja su imala neke svoje sadržaje bila su uglavnom društvena. Pretvorbom su ona postala društvo kapitala. Uz njih osnovano je još nekoliko manjih privatnih tvrtki koje nisu do sada značajnije nastupile niti po opsegu posla niti po broju zaposlenih.

Unutar građevinskih poducja naselja postoje manje lokacije na kojima se razvijaju proizvodne i njima slične gospodarske djelatnosti (servisi, skladišta i sl.).

Kod utvrđivanje granica građevinskih poducja naselja, bit će neophodno na pogodnim lokacijama izvan njih, osigurati prostore za izgradnju manjih proizvodnih pogona, servisa i skladišta. Nedostatak prostora za ove djelatnosti, kao nivo komunalne opremljenosti naselja uvjetovali su centralizaciju radnih mjesta (preradivackih i drugih proizvodnih pogona) u gradu Županji.

Ostale površine

Ostale površine, odnosno «ostala zemljišta» zauzimaju ostale neobrađene površine, lokalne ceste i poljodjelske putove te vodene površine u južnom dijelu Općine.

1.1.4.4.3. Društveni standard

Obrazovanje

Na poducju Općine nalazi se osnovna škola u Gradištu.

Zdravstvo

Na poducju Općine zdravstvenu zaštitu organizira Dom zdravlja iz Županje preko svoje zdravstvene stanice u Gradištu.

Kultura

U Gradištu postoje prostorne pretpostavke za organizaciju sadržaja kulture. Opcenita je ocjena da se društveni domovi, domovi kulture i slični sadržaji u proteklo vrijeme nisu sadržajno kvalitetno koristili. Stoga je potrebno novom prostorno planskom dokumentacijom stvoriti pretpostavke za višenamjensko korištenje postojećih i novoplaniranih kulturnih sadržaja.

Šport i rekreacija

Sadržaji za šport i rekreaciju nalaze se u naselju kao igrališta za male športove uz osnovnu školu i nogometna igrališta u naselju. Opća karakteristika postojećih športskih terena u naselju (nogometnog igrališta) je da nemaju dovoljno mjesta za proširenje odnosno razvoj u športske centre.

1.1.4.5. Ocjena stanja prirodnih vrijednosti i krajobraznih svojstvenosti kraja

Prostor općine Gradište zahvaca sjeverozapadni dio spacvanskog bazena južno od Vinkovaca na najistocnijem dijelu Slavonije i Republike Hrvatske. Prirodne i krajobrazne vrijednosti poducja općine određene su reljefom, klimatskim i geološkim cimbenicima kao i djelovanjem covjeka. Reljef poducja spacvanskog bazena, pa tako i prostora općine, je valovita nizina savske potoline s uzdignutijim terasama "gredama" prema sjeveru. Visinske razlike su neznatne i kreću se od 85-96 m nadmorske visine. Može se reci da je to skoro najniži dio nizine rijeke Save. Geološko petrografski supstrat tla terasa i zaravni cine pleistonski eolski sedimenti. U ovom poducju pojavljuju se u obliku karbonatnog prapora. Geološka grada utjecala je uz djelovanje covjeka i ostalih prirodnih cimbenika na razvoj tala. Dominira nizinski pseudoglej i nizinsko smeđe tlo dok na izrazito i stalno vlažnim staništima javlja se mineralno mocvarno tlo.

Na ovom području prevladava toplo umjerena kišna klima. Oborine su jednoliko razdijeljene tijekom citave godine time da je najsušniji dio godine izražen ljeti. Čovjek se stoljećima na ovom prostoru borio protiv poplava, krcio iskonske šume za obradive površine i svojim djelovanjem stvorio sliku slavonskog nizinskog krajobraza s prostranim oranicama u koja su utkana tipična ušorena slavonska sela i s kompleksima izvornih šuma. Cjelokupno prostrano područje spacvanskog bazena, pa tako i područje općine, vegetacijski pripada Euro-sibirskoj –sjeverno-američkoj regiji ilirske provincije.

Od značajnijih prirodnih izvornih vrijednosti očuvane su veće i manje površine šuma hrasta lužnjaka koja se ovdje u odnosu na povišene terase te vlažnija područja javlja u više asocijacija. Na sušnijim uzdignutim terenima izvan dohvata poplavnih voda rasprostranjena je šumska zajednica hrasta lužnjaka i običnoga graba (*Carpino betuli-Quercetum roboris*), na nižim i vlažnijim terenima šuma hrasta lužnjaka s velikom žutilovkom (*Genisto Quercetum roboris*) te u odnosu na tlo i vrijeme zadržavanja voda javljaju se i sub asocijacije ovih dviju šumskih zajednica s primjesama bukve i žestilja. Na području općine to su šume Jelje u sjevernom rubnom području te u istocnom granicnom dijelu općine šuma Vrcano i Jošave te manja šumska površina dijela šumskog područja zapadne Kusare na jugu. Šume takoreći od sjevera prema istoku i istocno okružuju prostrane oranice i livade koje su ispresijecane gustom mrežom meliorativnih kanala.

Izuzetno je značajna i opće korisna funkcija šuma sliva rijeke Save a time i spacvanskog bazena da vežu i troše transpiracijom, intercepcijom i zadržavanjem u rahlom šumskom tlu ogromne količine vode što sprječava visoke vodne valove i osigurava dostatne količine pitke vode. Šumski bazen Spacva u koje se ubrajaju i šumske površine općine tvori jezgru slavonske šume hrasta. Slavonska šuma hrasta je specifičan fenomen jedinstven u svijetu. Šumama ovog područja gospodari Uprava šuma Vinkovci, Šumarija Cerna. Šumama kao i poljoprivrednim površinama se već desetljećima intenzivno gospodari. Danas je slavonska šuma ugrožena zbog poremećene ekološke stabilnosti uslijed regulacija vodotoka, snižavanja nivoa podzemnih voda, te onecišćenjima s poljoprivrednih površina koje vodama kanala dopijevaju u šumsko tlo, probijanjem novih cesta kroz šumski sklop i dr. Nestanak brijesta iz slavonskih šuma također je utjecalo na promjene u hrastovim šumama

Nizinske šume spacvanskog bazena su vrlo bogate i različitom faunom. To su prirodna staništa jelena, srne, divlje svinje, lisice, zeca, kune zlatice, škanjca mišara kojeg će uočiti svaki posjetitelj uz rubove šuma i na šumskim cistinama, orla štekavca, crne rode, mnogih ptica pjevice i mocvarica kao i brojnih vrsta leptira i dr.

Poljoprivredne površine se u cijelosti obrađuju, malo je neobrađenih polja. Livade koje se obično nadovezuju na rubove šuma koriste se kao košarice ili pašnjaci. Kroz područje općine protiču vodotoci Bosut i Berava i u njih se slijevaju vode iz meliorativnih kanala. Vodotoci protiču u smjeru sjever - jug i pripadaju slivu rijeke Save.

Raspored i pravilan kvadratični oblik orančnih ploha s fragmentima šuma, lugovima i šumarcima te livadama uz razgranato naselje Gradište s kontinuiranim pojasevima šuma daju posebnost ovom krajobrazu. Naselje Gradište je ujedno i jedino naselje i centar Općine koje je očuvalo strukturu ušorenog tradicionalnog slavonskoga sela. Posebnost i značajka naselja su i parkovno uređeni potezi zelenila između procelja kuća i ulice. U tom širokom pojasu zelenila duž ulica, a ispred kuća zasadene su obično voćke, i to orah, zatim lipa, bagrem i dr. U nekim ulicama su sadene u novije doba cetinjaca (smreka, tuja, pacempres) koje narušavaju sklad slavonskoga sela. Uz kuće i na travnatoj površini izmjenjuje se gređice ljetnog i proljetnog cvijeca što je također tradicija slavonskoga sela. Od cvijeca sadi se kadifca, zvjezdani, lijepi decki, dragoljub, prkos i dr.

1.1.4.6. Ocjena stanja kulturno-povijesnog naslijeđa kraja

Na području općine Gradište od povijesnih naselja dosad je nije bila zaštićena ni jedna povijesna jezgra naselja. **Upisom u Registar nepokretnih spomenika kulture** zaštićeni su: stambena kuća u ulici brata Radica 80; salaš Mate Stojanovića, Gradište-Rudine; arheološki lokalitet u Gradištu, Velika Greda- Lazine. **Evidentirani su:** župna crkva sv. Franje Asiškog u Gradištu, ruralna cjelina naselja Gradište, tradicijske kuće u Gradištu u ulici Vladimira Nazora 6, kralja Zvonimira 94, Brata Radica 98, te Dretvicev stan - Žirovacke Grede, kao i spomenik NOB-a na željezničkoj stanici u Gradištu te spomen bista J. Lovretiću, Gradište, Evidencijom na terenu provjeriti će se da li na području općine postoji još kulturno povijesnih vrijednosti koje bi se predložile za upis u registar nepokretnih kulturnih dobara, odnosno da se štite mjerama ovog plana.

1.1.4.7. Temeljne ekološke svojstvenosti kraja

Radi svoje veličine i radi činjenice da je Općina naseljena sa nešto manje od 60 st/km² cini općinski prostor razmjerno malo ugroženim. Ugrožen prostor smješten je duž državne i županijskih cesta i željezničke

pruge. Usprkos toga bit će potrebno neprekidno i sustavno štiti cjelokupni prostor Općine. Stoga je potrebno provoditi i mjere za poboljšanje i unapređivanje prirodnoga, kultiviranoga i kulturnog krajobraza. Isto tako i mjere za sprječavanje nepovoljnog utjecaja na okoliš:

Mjere za poboljšanje okoliša

Za provođenje ovih mjera treba: izgraditi sustav kanalizacije s uređajima za pročišćavanje, osobito na svim mjestima gdje se javljaju veći onečišćivači; spriječiti mogućnost zagađenja zraka industrijskom proizvodnjom koja u Općini ima mogućnost razvoja; redovito treba čistiti naselje od krutog i krupnog otpada i sprječavati divlja odlagališta otpadaka po poljodjelskim i šumskim površinama te otpad odlagati na propisnu deponiju; riješiti problem kućnog i industrijskog otpada; smanjiti uporabu agrotehničkih sredstava koja onečišćuju tlo (pesticide, umjetno gnojivo i sl.) i primjenjivati biološka sredstva u provođenju zaštite poljodjelskih kultura, naročito u dolinama vodotoka.

Mjere za očuvanje okoliša

U sklopu ovih mjera podrazumijeva se da treba: na djelotvorni način štiti kulturne, prirodne i krajobrazne vrijednosti, čuvati prirodna bogatstva i prirodne izvore (šume, poljoprivredne površine, izvore vode, vodotoke i dr.), uključiti lokalne vlasti u aktivno čuvanje okoliša te zaštitu zaštićenih građevina i područja kroz novčanu potporu i općinske odluke.

Mjere za unapređenje okoliša

Ove mjere podrazumijevaju:

- Stvaranje javnoga mnijenja u korist zaštite krajolika, zaštite kulturne i prirodne baštine, smanjenje onečišćenja te gradnju stambenih zgrada na zasadama tradicijskoga graditeljstva;
- U svaki urbanistički i arhitektonski projekt ili studiju, bilo koje vrste, ugraditi elemente zaštite okoliša i krajobraznoga oblikovanja.

Na građevinskom području ne smiju se graditi građevine koje bi svojim postojanjem, ili upotrebom neposredno, ili potencijalno ugrožavale život, zdravlje i rad ljudi u naselju, ili vrijednost okoliša, niti se smije zemljište uređivati, ili koristiti na način, koji bi izazvao takve posljedice. Važno je navesti slijedeće:

- a) Prostornim planom uređenja Županije se treba utvrditi konačna lokacija za odlaganje krutog otpadnog materijala. Prethodna studija za odabir lokacije županijskog odlagališta predložila je lokaciju na području općine Stari Jankovci koja ima niz komparativnih prednosti. Time bio se riješio i problem zbrinjavanja komunalnog otpada Općine.
- b) Kad se izgradi javna kanalizacijska mreža sve postojeće i planirane stambene i ostale građevine moraju se priključiti na nju.
- c) Otpadne vode iz domaćinstva bez kanalizacije moraju se prije ispuštanja u okoliš pročišćavati metodom autopurifikacije u septičnim jamama.
- d) Otpadne vode iz gospodarskih zgrada u domaćinstvu s izvorom zagađenja i gospodarskih postrojenja moraju se prije upuštanja u recipijent procistiti do stupnja na kojem se nalazi recipijent.

1.1.4.8. Svojstvenosti prometne i komunalne infrastrukture (postojeće stanje)

1.1.4.8.1. Promet

Cestovni promet

Sustav prometnica u Općini je prema *Odluci o razvrstavanju javnih cesta u državne ceste, županijske ceste i lokalne ceste* (NN 79/99 i 111/00) zastupljen sa Državnom cestom **D 55** (Borovo /D2/ - Vinkovci – GP Županja), dvije županijske prometnice (Ž4170 Vinkovci – Černa – Gradište – Županja i Ž4222 Gradište – D55) kao i više lokalnih prometnica.

Željeznički promet

Promatranim prostorom općine prolazi i željeznička pruga drugog reda, Vinkovci-Županja, koja se dalje nastavlja za susjednu državu Bosnu i Hercegovinu. Željeznička stanica nalazi se u Gradištu.

1.1.4.8.2 Pošta i telekomunikacije

Poštanska mreža

Na području Općine postoji poštanska infrastruktura u svom osnovnom vidu koji se sastoji od jedinice poštanske mreže u Gradištu koja je u potpunosti opremljena i osposobljena za obavljanje svih poštanskih i ostalih usluga, te usluga iz područja telekomunikacija (javna govornica, javni fax promet, prijam i uručenje brzopisne u unutrašnjem i međunarodnom prometu). Dostavno područje obuhvaća cijelu općinu. U planskom razdoblju očekuje se osuvremenjivanje prostora i opreme.

Telekomunikacijska mreža

Na području Općine postoji telekomunikacijska mreža koja se sastoji od uređaja za komutaciju (centrala), prijenosnog puta (telekomunikacijska mreža) i krajnjih korisnika u smislu telefonskih priključaka. Telekomunikacijska mreža na području općine je kvalitetno izvedena i u potpunosti zadovoljava sadašnji stupanj razvijenosti. Viši komutacijski cvor kojem pripada područje Općine smješten je u Županji, odnosno Vinkovcima (EWSD). U sjeveroistocnom dijelu Općine nalazi se bazna stanica telekomunikacija u pokretnoj mreži.

RTV mreža

Izgrađenih objekata RTV mreže na području općine nema. Cjelokupni prijem ostvaruje se preko odašiljaca i repetitora smještenih izvan područja Općine.

1.1.4.8.3. Energetski sustav

Elektroenergetika

Elektroenergetske potrebe Općine podmiruju se u cijelosti iz elektroenergetske mreže HEP, jer na području općine nema proizvodnje električne energije. Elektroenergetska mreža unutar prostora Općine sadržava 400 kV dalekovod Ernestinovo – Ugljevik, 110 kV dalekovod Vinkovci – Županja, 35 kV Županja – Cerna. Postojeći sustav trafostanica u potpunosti zadovoljava sadašnje stanje potreba Općine, ali kod planiranja novih građevnih područja za stanovanje i gospodarske sadržaje svakako treba prethodno ispitati mogućnosti njihove dogradnje.

Plinoopskrba

Prirodni plin kao ekološki i najjeftiniji energent zastupljen je sve više kao glavni energent u kucanstvima i industriji u istocnom dijelu Hrvatske. U Općini je doveden do svih postojećih mogućih potrošača. Za možebitno novoplanirane veće sadržaje i namjene trebat će provjeriti mogućnosti danas postojećih plinoopskrbnih kapaciteta.

1.1.4.8.4. Vodnogospodarski sustav

Vodoopskrba

Cjelokupni prostor Općine aluvijalna je naplavina rijeke Save i njenih pritoka pa je u hidrogeološkom smislu pogodan za vodoopskrbu. Rezultat toga je da je sav nastanjeni prostor općine obuhvaćen vodoopskrbnim sustavom. Međutim, neki stanovnici na svojim imanjima opskrbljuju se vodom i iz dodatnih izvora - iz kopanih bunara kojima je zahvaćen prvi vodonosni sloj podzemne vode, najviše podložan onečišćenju. Nažalost, neki bunari su na nedovoljnoj udaljenosti od septičkih jama, staja, gnojišta i ostalih izvora onečišćenja, pa je kvaliteta zahvacene vode problematična. U središtu naselja Gradište nalazi se vodocrpilište.

Odvodnja otpadnih voda

Postojeće stanje odvodnje svih naselja u Općini karakterizira činjenica da ne postoji organizirano prikupljanje otpadne i sanitarne vode javnim odvodnim sustavom, dok je odvodnja oborinske vode riješena u sklopu odvodnje prometnica i poljoprivrednih površina. Drugim riječima, trenutno je formiran razdjelni sustav odvodnje.

Sanitarne i otpadne vode prikupljaju se lokalno, po mjestu nastanka putem septičkih i crnih jama. Ovi objekti izvedeni su tako da omogućuju infiltraciju prikupljene neciste vode u podzemlje i miješanje s čistom vodom u prirodi. Geološki sastav podzemlja pogoduje brzom infiltraciji neciste vode i onečišćenju plitkih vodonosnika koji su još uvijek osnova vodoopskrbe naselja u općini. Filtriranje zasićene otpadne vode kroz gornje slojeve zemlje dovodi do zapiranja terena oko septičkih (crnih) jama i stvaranja prirodno nepropusnog ili slabo propusnog sloja. Slijedom toga jame, koje se 20-ak godina nisu morale prazniti, zahtijevaju učestalo pražnjenje. Uobičajeni način pražnjenja sadržaja septika sastoji se u prepumpavanju cjelokupnog sadržaja u najbliži otvoreni kanal. Izvedba javnog sustava za sobom vuče i viši standard glede potrošnje pitke vode, što u konacnici znaci i brže punjenje septika (dakle, i češće pražnjenje u kanale).

Preostale vode koje se javljaju na ovom području su oborinske vode. Za njihovo prikupljanje i odvodnju postoji mreža otvorenih kanala uz prometnice kao i mreža sustava za odvodnjavanje i navodnjavanje. Nažalost, ne postoji mogućnost kontrole neciste vode koja se na ovaj način skuplja sa asfaltiranih prometnih površina u naseljima i izvan njih.

U vrijeme izrade PPU Općine pristupilo se izradi idejnog rješenja odvodnje za cijelo područje Općine. Svi potrebni elementi za vodenje sustava odvodnje provjerit će se planski, predložiti možebitne izmjene i tako unijeti u PPU Općine.

Vodno gospodarstvo

Područje Općine dio je Bid-Bosutskog melioracijskog areala. Glavni recipijent i odvodnik sliva je vodotok Bosut koji odvodi vodu u Savu gravitacijom ukoliko to vodostaji Save dozvoljavaju. Pri visokim savskim vodostajima voda iz Bosuta se odvodi pomoću crpnih stanica.

Osim poplavnim vanjskim vodama, područje Općine je ugroženo i od unutarnjih voda. Usporene vode Spacvanskog bazena utjecu na slabiju odvodnju pojedinih areala.

Stanje regularnosti vodotoka nije u potpunosti zadovoljavajuće. Vodotoci I. i II. reda regulirani su za određeni poticajni profil i određenu niveletu korita. Uslijed prošlih ratnih djelovanja sustav je u lošem stanju, a srušeni su i pojedini mostovi izvan Općine što prijeci dobro provođenje voda i na području Općine Gradište.

1.1.4.8.5. Postupanje s otpadom

Temeljna zakonska regulativa uspostavljena je proglašenjem *Zakona o otpadu* 1995. godine. Zasad još uvijek nema kvalitetnog rješenja zbrinjavanja krutog otpada na području Općine u skladu sa Zakonom, pravilnicima i normama. To bi moglo stvarati ekološke probleme u blizini raspoloživih prirodnih resursa za razvoj poljodjelstva i eventualno seoskog turizma. Ukoliko se ne riješi na kvalitetan način i jedinstveno za cijelo šire područje, to može predstavljati ograničenje u budućem razvoju. Na području Općine, sjeverno od prometnice Ž4222 nalazi se neuređeno odlagalište otpada, koje će trebati što prije sanirati i zatvoriti.

Planirano odlagalište otpada za potrebe Vukovarsko-srijemske županije nalazi se na području Općine Stari Jankovci (lokalitet "Vrapcana"). Ono pruža vrlo povoljne mogućnosti odlaganja komunalnog otpada za cijelu Županiju, pa tako i Općinu Gradište i susjedne općine. Prethodna istraživanja potvrđuju opravdanost ove lokacije.

1.1.4.9. Mogućnosti i ograničenja prostornog razvoja i uređenja

Prirodni potencijal Općine karakterizira razmjerno bogat izvor sirovinskih resursa, bogatstvo prirodnih uvjeta, klima, reljef, vegetacija, vrijedni krajobrazi zajedno s naslijeđenim materijalnim i drugim kulturnim svojstvenostima premda u skrućenim prostornim okvirima i ne u najatraktivnijem izboru, Općini ipak daje mogućnosti za razvoj poljodjelstva, proizvodnih djelatnosti (obrtništva i manjih proizvodnih jedinica), uslužnih djelatnosti te iskorištavanja mineralnih sirovina.

1.1.4.9.1. Mogućnosti i ograničenja u odnosu na gospodarski razvoj

Na temelju izradene analize trenutnog gospodarskog stanja u Općini te dosad stvorenih preduvjeta za daljnji gospodarski razvoj mogu se razložiti slijedeće mogućnosti, ciljevi i ograničenja gospodarskog razvoja od interesa za cjelokupni održivi razvitak Općine i poboljšani društveni standard. Razvojne mogućnosti i prednosti se ocitavaju iz činjenica: da se Općina nalazi razmjerno blizu Grada Županja, gospodarski vrlo razvijenom i demografski visoko naseljenom te da ima mogućnost spoja sa postojećom prugom na željeznički pravac Zagreb – Vinkovci - Tovarnik, što joj, u odnosu na današnje stanje, daje daljnje razvojne prednosti i mogućnosti. Naprijed navedene prednosti i raspoloživi ostali prirodni resursi stvaraju mogućnosti za budući gospodarski razvoj prvenstveno orijentiran na:

- a) razvoju poljodjelstva,
- b) daljnji razvoj industrije koja u Općini već djelomično postoji,
- c) razvoju određenih uslužnih djelatnosti, a bilo bi povoljno s naglaskom na visoko učešće ljudskih potencijala izraženo kroz stručnu naobrazbu, što traži neke preduvjete,
- d) razvoju izletničkog i seoskog turizma u sjevernim i južnim krajobrazno privlačnim zonama Općine,
- e) razvoju malog poduzetništva i obiteljskog gospodarstva u obrtničkim zanimanjima u ovisnosti o raspoloživim sirovinama i interesima stanovništva.

Prednost ovog kraja se vidi u povećanju zahtjeva za ekonomskim i ekološkim održivim razvojem u poljodjelstvu kao osnovnoj gospodarskoj djelatnosti i njenim komplementarnim djelatnostima s mogućnošću razvoja seoskog turizma upravo radi današnjeg i budućeg prometnog položaja. Prednost poljodjelske proizvodnje proizlazi iz njezine strukture, prvenstveno orijentirane na uzgoju žitarica i poljodjelskih lako pokvarljivih povrtlarskih kultura tipičnih za blizinu i okolice potrošačkog centra kao što je Županja i Vinkovci.

1.1.4.9.2 Ograničenja gospodarskog razvoja

Pored istaknutih prednosti i mogućnosti gospodarskog razvoja temeljenih prvenstveno na izraženim prednostima, postoje i određeni ograničavajući činitelji za ubrzani i željeni gospodarski razvoj. Jedan od ograničavajućih činitelja za razvoj poljodjelstva, pored već iznesenih prednosti, u svakom slučaju je razmjerna usitnjenost posjeda kao vrlo ograničavajući čimbenik.

Imajući u vidu postojecu razvijenost gospodarstva i svojstvenosti prirodnih potencijala za razvoj poljodjelstva, može se ustvrditi da mogućnosti gospodarskog razvoja postoje, da upućuju na razvijanje poljodjelstva koje bi trebalo temeljiti na prigradskim kulturama, seoskom turizmu, industrijskoj preradi i osobito razvoju servisa i usluga.

Može se općenito utvrditi da postoje mogućnosti razvoja u okvirima predviđenog rasta. To osobito vrijedi zbog činjenice da je postojeća izgrađenost razmjerno rijetka i da se stambena izgradnja u velikom dijelu Općine može odvijati popunjavanjem postojećih naselja, odnosno postojećih građevinskih područja. Pri tome svakako treba razlikovati novu izgradnju odnosno nove dijelove naselja, od starih tradicijskih još izglednih, duž prometnica, linearno izgrađenih dijelova.

1.1.4.9.3. Mogućnosti i ograničenja u odnosu na prostorno-krajobrazne i prirodne vrijednosti

Doživljaj krajolika Općine složen je od nekoliko čimbenika koji u zajedničkom djelovanju ostavljaju na promatrača povoljne utiske: manje šumske površine u rubnim dijelovima Općine te nizinski reljef središnjeg prostora Općine. Osobitost prostora izražena je u prirodnim i kulturnim datostima, njihovom stapanju u jednu cjelovitu sliku, koja obilježava identitet prostora.

Izuzetno bi bilo važno sacuvati elemente *kulturnog krajobraza*. To se odnosi na većinu gabarita tradicijskih zgrada koja koriste prednosti smještaja određene reljefom i krajobrazom. A u tu svrhu osim zadržavanja slobodnih neizgrađenih područja s visokim raslinjem na njihovim rubovima, nužan je nadzor i nad unutrašnjom gustocom izgradnje unutar naselja. Ona ne bi smjela gustocom, ali niti disperzijom nadici povijesne razmjere kako bi se održao izvorni sustav osobina i osobitosti *kulturnog krajobraza*.

Sve nabrojeno prepoznatljive su prirodne i krajobrazne vrijednosti, koje čine ovaj kraj osobitim. Posebnost je izražena u izmjenama prirodnih i kultiviranih segmenata, njihovom stapanju u jednu cjelovitu sliku, naglašavajući identitet prostora. Stoga u prostornom razvoju Općine treba uzeti u obzir ove vrijednosti i ugraditi ih u rješenje. Treba očuvati postojeće šumske komplekse i šumska staništa. Šume se ne mogu krčiti radi izgradnje niti se može graditi na potencijalnim šumskim staništima, a treba i očuvati današnja plodna polja od izgradnje.

1.1.4.9.4. Mogućnosti i ograničenja u odnosu na kulturno-povijesne cjeline i građevine

Općenito je nedovoljna aktivna briga društva za spomenike kulturne baštine kojih nisu sustavno istraženi ni obrađeni na način neophodan za provedbu mjera zakonske zaštite. Na području općine treba istražiti zaštitu područja arheoloških nalazišta i cjeline građevina i njihova okoliša. Postojeće građevine i lokalitete kulturnog naslijeđa treba istražiti i prezentirati vrijednosti javnosti.

Termini "ograničenja" i "mogućnosti" zorno oslikavaju odnos današnjeg društva spram baštine i njene zaštite. Tome nas zaključku vodi i općenito nedovoljna aktivna briga za spomenike kulturne baštine od kojih mnogi još nisu sustavno ni obrađeni na način neophodan za provedbu mjera zakonske zaštite. Ona bi se pak trebala voditi sa trijeznim zoniranjem područja mogućeg budućeg rasta i razvoja naselja. Izuzetno bi bilo važno sacuvati elemente *kulturnog krajobraza*. To se odnosi na većinu gabarita tradicijskih i povijesnih dijelova naselja potpuno sraslih sa reljefom krajobraza. A u tu svrhu osim ostavljanja slobodnih prostornih zona s raslinjem na njihovim rubovima, nužan je nadzor nad unutrašnjom gustocom izgradnje. Ona ne bi smjela nadici svoje povijesne razmjere kako bi se održao izvorni sustav osobina i osobitosti *kulturnog krajobraznog*.

U Općini nema osobito vrijednih kulturno-povijesnih spomenika nacionalne važnosti. Stoga, obzirom na svojstvenosti prostora u Općini, posebno u prostorima gdje već postoji izgradnja, može se općenito kazati da postoje mogućnosti razvoja u okvirima predviđenog rasta. To osobito vrijedi zbog činjenice da je postojeća izgrađenost razmjerno rijetka i da se stambena izgradnja u velikom dijelu Općine može odvijati popunjavanjem postojećih naselja, odnosno postojećih građevinskih područja. Pri tome svakako treba razlikovati novu izgradnju odnosno nove dijelove naselja, od starih tradicijskih još izglednih, duž prometnica, linearno izgrađenih dijelova.

SADRŽAJ

1.	POLAZIŠTA	1
1.1.	POLOŽAJ, ZNAČAJ I POSEBNOSTI PODRUČJA OPCINE U ODNOSU NA PROSTOR I SUSTAV ŽUPANIJE I DRŽAVE	1
1.1.1.	TEMELJNI PODACI O STANJU U PROSTORU	1
1.1.1.1.	Smještaj, geoprometni položaj i velicina.....	1
1.1.1.2.	Prirodne svojstvenosti kraja	2
1.1.2.	PROSTORNO-RAZVOJNE I RESURSNE ZNAČAJKE	4
1.1.3.	PLANSKI POKAZATELJI I OBAVEZE IZ DOKUMENATA PROSTORNOG UREĐENJA ŠIREG PODRUČJA I OCJENA POSTOJEĆIH PROSTORNIH PLANOVA	8
1.1.3.1.	Pokrivenost područja Općine prostornim planovima	9
1.1.3.2.	Konceptualna obilježja prostornog razvoja Općine u važećim dokumentima prostornog uređenja.....	9
1.1.3.2.1.	Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997), ...	9
1.1.3.2.2.	Program prostornog uređenja Republike Hrvatske (1999.), ...	9
1.1.3.2.3.	Prostorni plan Vukovarsko srijemske županije (2002.).....	10
1.1.3.2.4.	Ocjena prostorno-planske dokumentacije i razina njene ostvarenosti	10
1.1.3.2.5.	Problemi i prioritetne aktivnosti uređivanja prostora.....	10
1.1.4.	OCJENA STANJA, MOGUĆNOSTI I OGRANICENJA RAZVOJA U ODNOSU NA DEMOGRAFSKE, GOSPODARSKE I PROSTORNE POKAZATELJE	10
1.1.4.1.	Ocjena demografskog stanja	10
1.1.4.2.	Ocjena gospodarskog stanja.....	11
1.1.4.3.	Temeljne svojstvenosti naselja i sustava naselja	12
1.1.4.3.1.	Opća strukturna obilježja naselja.....	12
1.1.4.3.2.	Velicina i prostorni raspored naselja	12
1.1.4.3.3.	Demografski razvoj naselja i demografska prognoza	12
1.1.4.3.4.	Razina urbanizacije naselja	12
1.1.4.4.	Temeljna organizacija prostora i namjena površina	12
1.1.4.4.1.	Temeljna postojeća organizacija prostora	12
1.1.4.4.2.	Temeljna postojeća namjena površina	12
1.1.4.4.3.	Društveni standard	13
1.1.4.5.	Ocjena stanja prirodnih vrijednosti i krajobraznih svojstvenosti kraja	13
1.1.4.6.	Ocjena stanja kulturno-povijesnog nasljeda kraja.....	14
1.1.4.7.	Temeljne ekološke svojstvenosti kraja.....	14
1.1.4.8.	Svojstvenosti prometne i komunalne infrastrukture (postojeće stanje)	15
1.1.4.8.1.	Promet.....	15
1.1.4.8.2.	Pošta i telekomunikacije.....	15
1.1.4.8.3.	Energetski sustav	16
1.1.4.8.4.	Vodnogospodarski sustav	16
1.1.4.8.5.	Postupanje s otpadom.....	17
1.1.4.9.	Mogućnosti i ograničenja prostornog razvoja i uređenja	17
1.1.4.9.1.	Mogućnosti i ograničenja u odnosu na gospodarski razvoj.....	17
1.1.4.9.2.	Ograničenja gospodarskog razvoja.....	17
1.1.4.9.3.	Mogućnosti i ograničenja u odnosu na prostorno-krajobrazne i prirodne vrijednosti	18
1.1.4.9.4.	Mogućnosti i ograničenja u odnosu na kulturno-povijesne cjeline i gradevine.....	18